

Slovensku hrozí kvôli korona-opatreniam a núdzovému stavu podávanie sťažností jeho občanov na Európsky súd pre ľudské práva

- CZ24 News | 8. listopadu 2020

SLOVENSKO: Čo môže spraviť jednotlivec, ak si myslí, že nejaký právny predpis porušuje jeho práva. Vo svojom komentári o tom píše bývalá zástupkyňa SR pred Európskym súdom pre ľudské práva (ESLP) Marica Pirošíková.

Kedy dochádza k najväznejším porušeniam ľudských práv? Počas núdzového stavu. Čo môže spraviť jednotlivec, ak si myslí, že nejaký právny predpis porušuje jeho práva. Komentár pre portál postoj napísala Marica Pirošíková.

Pod týmto titulkom a zároveň aj podtitulom uverejnil portál postoj.sk komentár, ktorého autorkou je Marica Pirošíková. Prečítajte si ho v plnom znení, bez obsahových redakčných úprav:

Vzhľadom na udalosti uplynulých dní som sa rozhodla upozorniť na medzinárodné ľudsko-právne štandardy, ktoré musia byť dodržané, či už ide o vyhlásenie núdzového stavu, prijímanie opatrení počas neho alebo jeho trvanie.

Verejné mimoriadne situácie zahŕňajú odchýlky od bežných noriem v oblasti ľudských práv, ako aj zmeny v rozdelení funkcií a právomocí medzi rôznymi štátnymi orgánmi. **Výnimky zo základných ľudských práv sú osobitne zásadným problémom, pretože skúsenosti ukazujú, že k najväznejším porušeniam ľudských práv dochádza zvyčajne počas núdzového stavu.**

Hlavné medzinárodné nástroje v oblasti ľudských práv našej doby napriek tomu obsahujú doložku o výnimke v prípade mimoriadnych udalostí. Európsky dohovor o ľudských právach a základných slobodách (EDLP) v článku 15 povoľuje výnimky v prípade „vojny alebo inej verejnej núdze, ktorá ohrozuje život národa“. Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (ICCPR) v článku 4 sa odvoláva na „verejnú pohotovosť, ktorá ohrozuje život národa“, zatiaľ čo Americký dohovor o ľudských právach (ADLP) v článku 27 na „vojnu, verejné nebezpečenstvo alebo inú verejnú pohotovosť, ktorá ohrozuje nezávislosť alebo bezpečnosť zmluvného štátu“.

Stav núdze vyplýva z vyhlásenia prijatého v reakcii na mimoriadnu či núdzovú situáciu, ktorá pre krajinu predstavuje základnú hrozbu. Príklady zahŕňajú prírodné katastrofy, občianske nepokoje, epidémiu alebo hospodársku krízu. Vyhlásenie môže pozastaviť niektoré bežné funkcie vlády alebo môže orgánom výkonnej moci povoliť vykonávanie mimoriadnych prípravných opatrení a obmedziť alebo pozastaviť občianske slobody a ľudské práva.

V niektorých situáciách je vyhlásené stanné právo, ktoré umožňuje vojenskej moci konať. Rezort obrany získava vyhlásením núdzového stavu osobitné právomoci, ktoré umožňujú ministerstvu obrany obísť väčšinu parlamentných postupov. Z tohto dôvodu by mali byť v právnych predpisoch ustanovené mechanizmy na zabránenie zneužitiu právomocí v núdzových situáciách vnútroštátnymi orgánmi. Táto základná zásada je opätovne potvrdená v odporúčaní Parlamentného zhromaždenia Rady Európy 1713 (2005), v ktorom sa uvádza, že „nad výnimočnými opatreniami v akejkoľvek oblasti musia dohliadať parlamenty a nesmú vážne brániť vo výkone základných ústavných práv.“

Každá krajina má svoju vlastnú definíciu okolností, ktoré by mohli viesť k stavu núdze, ako aj postupov, ktoré treba dodržiavať, obmedzení „núdzových“ právomocí alebo práv, ktoré je možné pozastaviť. Boli však vypracované medzinárodné normy, ktoré môžu poskytnúť užitočné usmernenie.

V prípade „Lawless“ ESLP zadefinoval pojem „verejná pohotovosť ohrozujúca život národa“ ako „výnimočnú situáciu alebo núdzovú krízu, ktorá postihuje celé obyvateľstvo a predstavuje hrozbu pre organizovaný život komunit, z ktorých sa skladá štát“.

Neskôr ESLP vo veci „Brannigan a McBride“ uviedol, že „z dôvodu ich priameho a nepretržitého kontaktu s naliehavými potrebami súčasnosti sú vnútroštátne orgány v zásade v lepšej pozícii ako medzinárodný sudca, pokiaľ ide o rozhodovanie o existencii stavu núdze a povahu a rozsah výnimiek potrebných na jeho odvrátenie. V tejto súvislosti by sa preto mala ponechať veľká miera voľnej úvahy vnútroštátnym orgánom. Zmluvné strany napriek tomu nepožievajú neobmedzenú právomoc voľnej úvahy. Je na ESLP, aby rozhodol, či členské štáty okrem iného prekročili rámec „rozsahu, ktorý striktné vyžaduje naliehavosť“ krízy. Vnútroštátnu mieru voľnej úvahy teda sprevádza európsky dohľad.“

Núdzové situácie, ktoré môžu viesť k vyhláseniu núdzových stavov, by mali byť ústavou jasne definované a vymedzené. Inými slovami, mala by sa jasne špecifikovať existencia skutočného a bezprostredného nebezpečenstva. Vyššie uvedená podmienka je vyjadrená v troch hlavných zmluvách o ľudských právach – EDLP, ADLP a ICCPR ako „výnimočná hrozba“.

Podľa zásady výnimočnej hrozby je výnimka zo štandardov ľudských práv v núdzových situáciách legitímna iba v prípade „vojny alebo verejnej pohotovosti/mimoriadnej situácie ohrozujúcej život národa“.

Malo by sa zabrániť stavu núdze de facto a malo by sa oficiálne vyhlásiť núdzové pravidlá.

Zodpovedajúcou podmienkou v troch hlavných zmluvách o ľudských právach je požiadavka oznámenia, pričom ostatné zmluvné štáty musia byť informované, od ktorých ustanovení sa odchyľilo, ako aj o dôvodoch.

Ústava by mala jasne určovať, výkon ktorých práv možno pozastaviť, ako aj to, ktoré práva neumožňujú výnimku a musia sa rešpektovať za každých okolností.

Zoznamy neodňateľných práv v uvedených troch hlavných zmluvách o ľudských právach obsahujú štyri také práva: právo na život, právo na ochranu pred mučením a iným neludským alebo ponižujúcim zaobchádzaním alebo trestaním, právo byť oslobodený od otroctva alebo nevoľníctva a zásada zákazu retroaktivity trestných zákonov.

Tieto štyri neodňateľné práva, ktoré tvoria „neredukovateľné jadro“ ľudských práv, by mali byť v ústave výslovne formulované a sankcionované. Bolo by tiež dôležité zahrnúť minimálne záruky proti svojvoľnému zadržaniu a ďalšie záruky chrániace právo na spravodlivý proces; okrem toho by malo byť povolené obrátiť sa na súdy pokiaľ ide o právne akty a úkony orgánov pre mimoriadne situácie. Vyššie uvedené práva a záruky by mali požívať všetci bez diskriminácie.

Núdzové opatrenia a výnimky zo základných práv a slobôd by mali byť úmerné riziku. Inými slovami, výnimky, obmedzenia a pozastavenia sú prijateľné iba v prípade vojny alebo verejnej núdze, ktorá ohrozuje život národa; okrem toho by takéto opatrenia mali byť primerané núdzovej situácii. Zásada proporcionality zahŕňa aj to, čo Americký dohovor o ľudských právach nazval „zásadou dočasnosti“, čo znamená, že núdzové opatrenia nemôžu trvať dlhšie ako samotná mimoriadna/núdzová situácia a obmedzenia, ktoré zavádzajú, by sa mali uplatňovať iba v geografických oblastiach postihnutých mimoriadnou situáciou.

Na druhej strane, mnoho opatrení prijatých v rámci núdzových pravidiel neimplikuje žiadnu výnimku zo štandardov ľudských práv. Platí to najmä pre opatrenia na nižšom stupni núdzovej situácie. Takéto opatrenia dosť často regulujú iba správanie ľudí alebo nakladanie s ich majetkom, alebo môže byť výkonná moc oprávnená prijímať opatrenia, ktoré by si inak vyžadovali legislatívne kroky.

Bývalá Európska komisia pre ľudské práva definovala charakteristiky, ktoré musia popisovať situáciu, aby mohla byť považovaná za núdzový stav:

- *nebezpečenstvo musí byť skutočné alebo bezprostredné;*
- *jeho účinky musia zahŕňať celý národ;*
- *musí byť ohrozený život organizovanej komunity;*
- *kríza alebo nebezpečenstvo musia byť výnimočné, to znamená, že bežné opatrenia alebo obmedzenia, ktoré povoľuje EDLP na ochranu bezpečnosti, zdravia a verejného poriadku, musia byť úplne nedostatočné. V roku 1961 už ESLP zdôraznil, že situácia musí byť „hrozbou pre organizovaný život komunity“.*

Podobné zásady sú ustanovené v článku 4 ICCPR. Osobitný spravodajca OSN pre ľudské práva a výnimočné stavy potvrdzuje, že štáty musia dodržiavať tieto zásady:

- *dočasnosť, t. j. výnimočná povaha vyhlásenia núdzového stavu; výnimočná povaha hrozby, ktorá si vyžaduje, aby kríza predstavovala pre komunitu skutočné, súčasné alebo prinajmenšom bezprostredné nebezpečenstvo;*
- *vyhlásenie, t.j. potreba verejne vyhlásiť núdzový stav; komunikácia, a to povinnosť informovať ostatné štáty a monitorovacie orgány príslušných zmlúv o obsahu prijatých opatrení; proporcionality, ktorá si vyžaduje, aby boli opatrenia prijaté na riešenie krízy úmerné jej závažnosti;*
- *zákonnosť: obmedzenia ľudských práv a základných slobôd počas núdzového stavu musia zostať v*

mediach stanovených nástrojmi vnútroštátneho a medzinárodného práva; núdzový stav okrem toho nezahŕňa dočasné pozastavenie právneho štátu a neumožňuje tým, ktorí sú pri moci, konať tak, aby došlo k porušeniu zákona, pretože sú týmito zásadami trvalo viazaní

- nedotknuteľnosť/neporušiteľnosť základných práv, na ktoré sa nevzťahuje žiadna výnimka, a to ani v čase núdze: právo na život, zákaz mučenia, zákaz otroctva, zákaz retroaktivity práva a iné súdne záruky, právo osoby na uznanie spôsobilosti na právne úkony a slobody myslenia, svedomia a náboženského vyznania.

Stav núdze je teda stav, ktorý musí byť výnimočný a dočasný. Nesmie trvať dlhšie ako samotné trvanie núdze a nesmie sa stať trvalým.

Rovnako ako ESLP, aj Benátska komisia zdôrazňuje, že stav núdze je možné predĺžiť iba na základe „procesu nepretržitých úvah [...], ktorý si vyžaduje neustále preskúvanie potreby núdzových opatrení“. Núdzový režim by nemal byť podľa Benátskej komisie neprimerane zdĺhavý; ak vláda bude vládnuť prostredníctvom mimoriadnych núdzových právomocí príliš dlho, nevyhnutne stratí demokratickú legitimitu.

Okrem toho **je v priebehu stavu núdze nutné preukázať, že akékoľvek ďalšie obmedzenia práv sú v demokratickej spoločnosti nevyhnutne potrebné, t.j. zodpovedajú naliehavej spoločenskej potrebe, pri ktorej verejný záujem prevažuje nad záujmom jednotlivca. V opačnom prípade zásah štátu do základných ľudských práv a slobôd nemožno považovať za primeraný. Týmito štandardami by sa mala Slovenská republika v dnešných dňoch riadiť, pretože v opačnom prípade hrozí podávanie sťažností na ESLP. V tomto ohľade pripomínam, že za súčasného právneho stavu fyzická osoba alebo právnická osoba nemôže v Slovenskej republike vyvolať konanie o súlade právnych predpisov. Vzhľadom na to má priamy prístup na ESLP.**

Ak teda jednotlivec dospeje k záveru, že právny predpis v Slovenskej republike ako taký porušuje jeho práva a hrozí mu, že bude mať na neho priamy vplyv, môže sa v zmysle judikatúry ESLP obrátiť na tento medzinárodný orgán bez toho, aby čakal na individuálny krok jeho vykonania. Môže požiadať aj o vydanie predbežného opatrenia podľa pravidla 39 Rokovacieho poriadku ESLP, ktoré je pre dotknutý štát záväznú. Predbežné opatrenia sa nariaďujú iba vo výnimočných prípadoch, ak sa ESLP po preskúmaní všetkých príslušných informácií domnieva, že keby sa opatrenie nenariadilo, sťažovateľ by bol vystavený reálnemu nebezpečenstvu vážnej a nenapraviteľnej ujmy. Sťažovateľ tiež môže požiadať o prednostné preskúmanie svojej sťažnosti.

Pripomínam tiež, že na ESLP sa nemôžu obrátiť obce, mestá, vyššie územné celky, pretože sú orgánmi, za ktorých činnosť štát pred týmto medzinárodným orgánom zodpovedá.

Zdroj: <https://www.infovojna.sk/>